

Михайло ГЛУШКО

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО
БУДІВНИЦТВА У НАУКОВОМУ
ТОВАРИСТВІ ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
(кінець ХІХ — початок ХХІ ст.)**

У статті йдеться про дослідження традиційного житлово-господарського комплексу українців прихильниками і діяльними членами Наукового товариства ім. Шевченка у Львові наприкінці ХІХ — на початку ХХІ ст. Аналізується науковий доробок таких знавців народного будівництва, як Володимир Шухевич, Михайло Зубрицький, Іван Франко, Володимир Січинський, Раймунд Фрідріх Кайндль, Роман Радович, Роман Сілецький, Архип Данилюк та ін.

Ключові слова: етнологія, народне будівництво, кінець ХІХ — початок ХХІ ст., Наукове товариство ім. Шевченка у Львові.

© М. ГЛУШКО, 2013

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (110), 2013

Незважаючи на наявність великої кількості публікацій (монографій, статей, матеріалів тощо) про народне будівництво українців, які побачили світ упродовж останнього півстоліття, з подивом зауважимо, що означене у заголовку питання спеціально поки що нікого не цікавило. Більше того, навіть у такому універсальному виданні, як «Енциклопедія українознавства» гасла «Архітектура» [59], «Будівельні матеріали» [49] та «Будівництво» [17] містять лише загальні положення. Зокрема, в одному з названих гасел Аркадій Жуковський — його автор — розглянув будівництво в широкому значенні цього слова — як частину «загальної техніки, що охоплює правила, конструкції, обчислення й досліди для виконання різного роду будов...» [17, с. 181]. У гаслі «Архітектура» Володимир Січинський торкнувся передусім «вищих форм будівельного мистецтва» [59, с. 71].

Натомість документальні джерела засвідчують, що народне будівництво як важлива ділянка матеріальної культури, яка охоплює житло і господарські споруди у межах селянської садиби, цікавило діяльних членів НТШ уже в середині 90-х років ХІХ ст. Маємо на увазі передусім праці програмно-методичного характеру. Так, у розширеній «Програмі до збирання відомостей про українсько-руський край і нарід[,] уложеній членами наукового товариства ім. Шевченка» під керівництвом самого Михайла Грушевського та опублікованій у додатку першого тому «Етнографічного збірника», було поставлено завдання фіксувати етнографічні матеріали також про «хату й обійсте» (блок запитань із восьми пунктів) [38]. Деякі питання, що опосередковано стосуються інтер'єру традиційного помешкання, містила наукова «Програма до збирання відомостей дотичних народньої побутової техніки (Arts of life)» Федора Вовка [3].

Етнографічні джерела про житлово-господарський комплекс уперше були оприлюднені на сторінках «Матеріялів до українсько-руської етнології» і походять вони зі Східного Полісся. Зокрема, у праці «Будівля на Чернигівщині, Глухівського повіту у с. Полошках» (нині с. Полошки Глухівського р-ну Сумської обл.) М. Могильченко описав загальний вигляд місцевих садиб і дворів, окремі об'єкти будівництва (житла, клуні, ями для зберігання зерна, колодязі), вибір місця, матеріал, конструкцію і технологію зведення споруд, систему опалення, інтер'єр помешкання, типи ого-

рожі («ліса», «плетінь», «баркан») з воротами («коворотом») та перелазами, подав горизонтальні плани дворів (одно- і дворянні, Г- та П-подібні) і різних типів житла (хата — сіни — комора; хата — сіни — хата; хата — сіни — теплушка та ін.). Текстову частину дослідження М. Могиленка доповнюють 24 рисунки і світлини [28].

Житло посіло належне місце у монографії Володимира Шухевича «Гуцульщина». Розділ «Гуцульський оседок», як важлива складова першого тому цієї праці, починається з пояснення назви садиби: «Оседок, се хата враз з иньшими будинками, садок, царина, пасовисько, кішниця, словом, ціле нерухоме майно одного газди, обведене плотом» [71, с. 86]. Відтак автор послідовно описує різні етапи будівництва житла (вибір місця, закладання підвалів, зведення стін, стелі, даху), а також вигляд і конструкцію віконних та дверних проїм. Значну увагу приділено інтер'єру традиційного гуцульського помешкання — системі опалення (печі), кухонному начинню, хатнім меблям (лавам, столу, скрині, миснику), іконам, прикрасам тощо. Згадає В. Шухевич й окремі господарські споруди — «амбарі», «притули», «колешні», «древоруби», «вартарники» тощо. Крім типового помешкання, дослідник торкнувся специфіки інших типів житла: «гражди» (замкнутого двору-житла) та «бурдею» (курного тимчасового опалювального житла). Найбільш важливі об'єкти народного будівництва і їхні компоненти відтворені графічно та на світлинах (усього 32 ілюстрації) [71, с. 86—113]. Наукову цінність мають також етнографічні матеріали В. Шухевича про тимчасове житло, яке гуцули зводили в лісі (літні «лубйинки», зимові «колиби») та на полонинах («стая», «стайка» чи «заватра»), описані у другій частині його монографічної праці «Гуцульщина» [72, с. 185—188]. Загалом наявний у цьому дослідженні фактологічний матеріал репрезентує лише галицьку частину Гуцульщини, а не весь етнографічний район, за що автору дорікав свого часу Іван Франко [30, с. 279].

Цінні етнографічні відомості про житло мешканців північно-західної частини Бойківщини зібрав Михайло Зубрицький. Уперше цієї ділянки народної культури дослідник торкнувся у праці про рідне с. Кіндратів (нині Турківського р-ну Львівської обл.) [21], зазначивши: «Опис хати подав я так, як

затямив своє рідне домівство» [21, с. 220]. У дослідженні «Селянські будинки в Мшанци, Старосамбірського повіта» етнограф докладно описав орієнтацію житлово-господарських споруд, порядок розміщення камер у зімкнутому типі забудови двору (хата «під одним покриттям»), заготівлю будівельного матеріалу, вибір місця, початок будівництва, зведення зрубу і даху, технологію виготовлення сніпків для покриття споруд, віконні і дверні проїми тощо. Значне місце посідає у названій праці опис інтер'єру бойківської хати: системи опалення, мисника, лав, стола, зон відпочинку (постіль, колиска) та праці, декоративно-художнього оздоблення деяких компонентів інтер'єру. Йдеться тут і про вигляд, розміри та функціональне призначення господарських споруд — комори, «боїща», стайні, «кучи», «шопи», оборогу, господарської ями і пивниці. Завершує розвідку матеріал про пліт, який оточував садибу, «городці» та демонологічні оповіді про домовиків («хованців») [22]. У Мшанці та сусідніх селах (Галівці, Головецьку, Грозьовій та ін.) М. Зубрицький зібрав також етнографічні відомості про народні уявлення, повір'я і вірування, пов'язані з майстрами та будівлями, які оприлюднив в одному з випусків часопису «Жите і слово» [19, с. 71—75]. Наукове зацікавлення становить зафіксована вченим інформація про давню і нову моделі тимчасового житла («буду») бойківських пастухів, а також про способи утримування овець у стайні та хаті взимку [20, с. 2—3, 10—11].

Народне будівництво цікавило І. Франка. Зокрема, у праці «Етнографічна експедиція на Бойківщину», яка узагальнила результати організованої НТШ антропологічно-етнографічної експедиції 1904 р. за його безпосередньою участю, йдеться також про житло і господарські споруди, їх планування, зовнішній і внутрішній вигляд, обстановку тощо. Автор звернув увагу на мало- чи зовсім невідомі широкому загалу об'єкти цієї ділянки матеріальної культури: на зовнішній вигляд, конструкцію і спосіб зведення характерної для бойківської садиби господарської будівлі — оборогу та його різновидів [67, с. 74—83]. Згодом (у 1905 р.) в оповіданні «Під оборогом» учений описав внутрішній вигляд і конструкцію батьківського оборогу: «... Прості палички, позаверчувані скісно в огнива, бігли догори і збігалися разом у чубі, а поперек них

ішли тоненькі півперечки з лісового пруття, поперекивані де-де космиками соломи, а поза тим зверну густа солом'яна пішва» [70, с. 38].

На шпальтах 18-го тому «Матеріалів до української етнології» читач уперше познайомився зі спогадами І. Франка про батьківську хату у с. Нагуєвичках (нині с. Івана Франка Дрогобицького р-ну Львівської обл.). Згідно з ними, окрема житлова будівля розділяла весь двір на дві «обори» — передню і задню. На задній «оборі» рівнобіжно до хати стояла зблокована зі стодолю стайня, за ними — два оборони на сіно і снопи. Східну сторону передньої «обори» займали шпихлір і шопа, західну — кузня та криниця. Загалом батьківський двір поєднував елементи дворянської і П-подібної форм. Помешкання І. Франка становили два житлові приміщення — «горішня» та «долішня» хати, розділені сіннями. Одне з житлових приміщень (менше) слугувало повсякденним житлом, інше — світлицею. При напільній стіні «долішньої» хати знаходилась комора. Автор спогадів описав також компоненти інтер'єру свого помешкання: піч, дерев'яні меблі (постіль, лави, ослін, стіл, мисник) у «горішній» хаті, ікони, систему опалення, меблі, посуд тощо у «долішній» хаті. Йдеться тут і про функціональне використання горища та простору під солом'яною стріхою [69, с. 1—4].

Окремі елементи традиційного інтер'єру згадав І. Франко у праці «Людові вірування на Підгір'ю» [68, с. 191—195]. Це саме, а також низка народних повір'їв і демонологічних персонажів з царини будівельної обрядовості наявні у дослідженні Філарета Колесси «Людові вірування на Підгір'ю. В с. Ходовичах Стрийського повіту» [24, с. 86—89, 91—92] та у відомих працях Антона Онищука «Матеріали до гуцульської демонології» [32] й «Останки первісної культури у гуцулів» [33].

Цінний фактологічний матеріал про народне будівництво гуцулів Буковини зібрав й опублікував дійсний член НТШ, професор Чернівецького університету Раймунд Фрідріх Кайндль. Зокрема, у його відомій монографії «Гуцули» (1894) міститься окремий розділ «Дім і двір», у якому автор торкнувся різних аспектів традиційного будівництва: вибору місця для споруди, процесу зведення її основних компонентів, планування та облаштування помешкання, наявних у дворі господарських будівель тощо

[23, с. 45—57]. На думку Володимира Гнатюка [29, с. 201], бездоганною з наукового погляду була інша праця Р.Ф. Кайндля — стаття «Хата і подвір'я у гуцулів», в якій етнограф описав подвір'я і хату, а також вірування, які супроводжували будівництво, — від вибору місця до вселення [74]. З цим же дослідженням тісно пов'язана його стаття «У гуцулів долини Пруту», в якій мовиться про житло в околицях таких населених пунктів Галицького краю, як Космач, Яремче, Дора, Микуличин [73]. Вибір місця під будівництво хати, пов'язані з цим вірування й обряди, а також опис інтер'єру помешкання та вселення в новобудову є у дослідженні Р.Ф. Кайндля «Двір і хата у русинів» [75].

У 20—30-х рр. ХХ ст. світ побачило декілька праць відомого знавця народного будівництва українців, дійсного члена НТШ Володимира Січинського. У розвідці «Українська хата в околицях Львова» [61] автор охарактеризував типи житлових будівель (хата — сїни; хата — сїни — хата; хата — сїни — хата — комора та ін.) у с. Гряді Жовківського повіту Львівського воєводства (нині Жовківського р-ну Львівської обл.), які особисто вивчав у 1922 р. На відміну від багатьох своїх попередників, дослідник розглядав українську сільську хату крізь призму соціально-економічних чинників і вважав її результатом, «з одного боку, самостійної творчості, з другого — предивної постійної перерібки чужих впливів» [61, с. 6]. Побіжно торкнувся вчений сільського будівництва й у праці «Будівництво міста Потилича», зазначивши: «Потилицькі хати переважно рублені; складаються з сїней та одної чи двох хат; з одного чи з двох боків хати припирають хлів, комора або шпихлір. Середня частина житлової хати знадвору вимащена глиною і побілена або лише побілена, тоді як хлів чи шпихлір захоче природню барву дерева» [60, с. 29]. Найбільш цінний матеріал зосереджений у його дослідженні «Українське деревляне будівництво і різьба», де вчений уперше в українській етнографії виділив так звані округи будівництва з притаманними для них типами житла: Гуцульщину, Бойківщину, Лемківщину, центральну (околиці Львова), західну (околиці Перемишля і Ярослава; нині Підкарпатське воєводство Республіки Польща) та північну (Яворів, Рава-Руська, Кам'янка-Бузька, Сокаль Львівської обл.) частини Галичини, Поділля, Буковину з північною Бессара-

бією, Волинь з Поліссям, Чернігівщину, Київщину, Полтавщину, Запоріжжя і Слобожанщину [62].

Окремі питання традиційного сільського будівництва у с. Зіболках Жовківського повіту (нині Жовківського р-ну Львівської обл.) висвітлив відомий український археолог, етнолог та антрополог, дійсний член НТШ Ярослав Пастернак у статті «Бувальщина за пів сотні літ» [36].

Загалом до Другої світової війни переважав описовий характер етнографічного вивчення будівництва, як і багатьох інших ділянок народної культури українців, що, своєю чергою, сприяло нагромадженню джерельної основи для наступних порівняльно-аналітичних наукових студій. Винятком у цьому відношенні була узагальнююча праця Федора Вовка «Етнографічні особливості українського народу», в якій учений уперше в українській етнології розглянув будівництво в порівняльно-історичному ракурсі, а також спробував з'ясувати його загальноукраїнські риси, регіональні особливості та локальну специфіку. Автор теж поділив усе традиційне житло на тимчасові будівлі та постійне житло, тобто студював його з погляду головних історичних стадій розвитку [2, с. 88—124].

Етнографічний матеріал про народне будівництво представлений у виданнях НТШ, які виходили за кордоном протягом 1948—1991 рр. — в «Українському архіві» та «Записках НТШ». Значна частина цих матеріалів ґрунтується на спогадах, спорадично — на прямих авторських записах, зроблених в діаспорі чи вивезених з України. В «Українському архіві» автори нарисів згадували про характер сільських садиб і житло по-різному: в одних випадках при описах сіл, в інших — в окремих статтях, присвячених цілому регіону, тощо. Так, у загальному нарисі Теодора Лехмана «Село Тернопільщини: побут і давні звичаї» [26], опублікованому в 35 томі «Українського архіву» («Тернопільщина»), виділено аж два окремі параграфи про місцеве будівництво — «Хата та господарські приміщення» і «Будова домів та господарських будинків». У праці Мирона Лозовського «Село Лази», яка охоплює весь 51 том «Українського архіву», міститься параграф «Як будували лажени свої хати» [27, с. 32—34]. Про будівництво у м. Бучачі йдеться у статті Івана Бобика «Бучацькі будівлі» [1, с. 473—474], опублікованої у колективному виданні «Бучач і Бучаччина» (т. 27 «Україн-

ського архіву»). Цікаві етнографічні матеріали подав у параграфі «Будівництво» Василь Грабець [4, с. 30—33] в авторському дослідженні «З бувальщини Нового Села коло Чесанова в Галичині. 1826—1944» (т. 18 «Українського архіву»). Короткий параграф «Будівництво» містить нарис Омеляна Твердовського «Нагуєвичі — село Івана Франка» [66, с. 328—341], опублікованого у 25 томі «Українського архіву» («Дрогобиччина — земля Івана Франка»). Параграф «Угнівська хата» наявний у колективному розділі «Побут Угнова» авторства Володимира Петришина, Миколи Петришина та Теодора Решетила (т. 16 «Українського архіву») [37]. Цінний документальний матеріал становлять фотознімки з другої половини ХІХ — перших десятиліть ХХ ст., на яких зафіксовані об'єкти народного будівництва і характер сільських поселень різних адміністративно-територіальних одиниць західних земель України, представлені у виданні «Український архів» (т. 20, 27, 29, 35, 38, 48 та ін.).

У «Записках НТШ» періоду їх виходу за кордоном увагу привертають два матеріали про народне будівництво — параграф «Сільське будівництво» Івана Красовського [25, с. 58—79] та параграф «Будівництво» Миколи Мушинки [31, с. 224—236], опубліковані у 206 томі цього серійного видання, який повністю присвячений лемкам як карпатській етнографічній групі українців. Через це дослідники торкнулися передусім локальної специфіки їхнього традиційного помешкання і господарських споруд.

Етнографічні джерела й аналітично-узагальнюючі дослідження про житлово-господарські комплекси та окремі об'єкти народного будівництва українців посіли належне місце на шпальтах «Записок НТШ» лише з відновленням діяльності НТШ в Україні в 1989 р. Серед таких матеріалів увагу привертають описи Ніни (Неоніли) Заглади, рисунки і фотоматеріали Юрія Павловича житла та господарських будівель (хліва, «осеті», комори, «стьобки», клуні, колгоспних новобудов тощо) поліщуків, які народознавці зробили в 1934 р. у колишньому Чорнобильському районі Київської обл. [18, с. 446, 453, 457, 458, 466—467 (світлини), 471—475, 476—477 (світлини), 490, 495, 496].

Зусиллями мистецтвознавця й історика Василя Пудка у «Записках НТШ» була опублікована масштабна праця Стефана Таранушенка «Житло на Сло-

божанщини» [64]. В її основі покладені автентичні джерельні матеріали, які зібрав автор особисто в різний час, але які через різні причини не зміг оприлюднити в радянських період. Зазначене дослідження складається із шести умовних розділів: «Лебедин. Заселення та децю з історії», «Старі хати Харкова», «Лебединський замок», «Лебединські хати», «Селянське житло південної Слобожанщини», «Житло південно-східної Слобожанщини». Велику наукову цінність має ілюстративний матеріал, який доповнює текстову частину цієї праці: зовнішній вигляд, горизонтальні плани, поздовжні і поперечні розрізи житла, інтер'єр та екстер'єр помешкання, декоративно-художнє оформлення окремих господарських будівель тощо. Це саме стосується інших праць С. Таранушенка з ділянки традиційного будівництва — «Клуні українського Полісся» [65, с. 60—64] та «Давнє поліське житло» [63, с. 8—23].

Результати тривалої науково-пошукової праці на ниві традиційного будівництва українців оприлюднили на сторінках «Записок НТШ» деякі сучасні етнологи, члени НТШ в Україні. Серед них найчастіше значиться ім'я Романа Радовича — автора аж чотирьох наукових студій з цієї ділянки народної культури [39; 40; 41; 47]. Незалежно від теренів (Полісся, Волинь чи Опілля), об'єктів (житло-господарський комплекс загалом чи окремі господарські споруди — стебка, льох) та предмету (планування, матеріал, конструкція, технологія зведення будівлі тощо) дослідження, його праці відзначаються багатством етнографічних матеріалів, які народознавець зібрав особисто у різних етнографічних районах України. В опублікованих дослідженнях Роман Радович оприлюднив також власні міркування і версії стосовно джерел, походження й етапів розвитку деяких об'єктів та компонентів народного будівництва. Так, на основі значної кількості залучених етнографічних матеріалів дослідник довів генетичний зв'язок між «стебкою» (тепла господарська будівля для зберігання коренеплодів) і житлом. Спорідненість цих двох споруд етнолог пов'язує з однокамерним опалювальним приміщенням. Згодом у процесі історичного розвитку суспільства житло постійно вдосконалювалось: збільшувалась його площа, ускладнювалось горизонтальне планування, змінювались опалювальні пристрої, елементи інтер'єру, збільшувались дверні та віконні про-

різи тощо [40, с. 203—229]. Досліджуючи поліський льох як господарську споруду, етнолог дійшов висновку про те, що з погляду конструкції та просторово-архітектурного сенсу ця будівля також має багато спільних рис із житлом [41, с. 33—56]. Заслужують на увагу й інші праці цього народознавця з ділянки народного будівництва — про тимчасове житло [45; 46], походження стелі у стаціонарному помешканні [43; 44; 48], окремі господарські будівлі [42, с. 184—216] тощо.

Натомість Романа Сілецького цікавить передусім система опалення традиційного житла. У статті «Проблема типології опалювальних пристроїв стародавнього житла в Україні (конструктивно-функціональні особливості печі)» [57] та інших публікаціях [56; 58, с. 303—338] дослідник дійшов загального висновку про те, що система опалення народного житла українців пройшла еволюцію від наземного примітивного вогнища до «варистої» печі. Дослідник також довів, що всі археологічні печі належали до напівзакритого вогнища, а «вариста» піч могла виникнути щонайшвидше у княжий період. У низці досліджень Р. Сілецький докладно розглянув різноманітні аспекти будівельної звичаєвості та обрядовості [50; 52; 53; 54; 55; 58]: вибір місця і будівельного матеріалу, «закупляння місця», роль майстра і дитини в оказіональних звичаях та обрядах, будівельне деревце («віху»), входини, спорудження печі тощо. Головні складові цих звичаїв та обрядів (повір'я, прикмети, забобони, заборони, атрибути тощо) автор пов'язує з комплексом архаїчних дохристиянських світоглядних уявлень про локалізацію потойбічного світу під землею, про смерть і потойбічний світ, «своїх» і «чужих» мерців та ін. Наприклад, прикмети та заборони, які супроводжували вибір місця для зведення будівлі, передусім для житла, а також звичай «закупляння місця», які дослідник розглянув в одній з публікацій на шпальтах «Записок НТШ» [51, с. 7—32], були пов'язані з архаїчними традиціями поховання нечистих мерців біля доріг, перехресть, на межах, під деревами тощо.

Житло і господарські будівлі різних етнографічних районів та регіонів України (Полісся [6; 11; 15], Волині [5], Бойківщини [9], Гуцульщини [12] та ін.) цікавили Архипа Данилюка як члена НТШ. Учений багато уваги приділяв також історії виникнення і розвитку музеїв народної архітектури та побуту в

Україні [7; 13], опису й популяризації серед широкого загалу пам'яток традиційного будівництва Львівського скансену [8; 16], Музеїв народної архітектури та побуту в Україні загалом. Серед шанувальників народної архітектури українців великою популярністю користується його науково-популярні праці — «Українська хата» [14] та «Поклонися народному здочому...» [10].

Словом, маємо достатньо підстав стверджувати: з відновленням діяльності НТШ в Україні наукове зацікавлення традиційним житлом та господарським будівництвом значно збільшилося. За роки незалежності розширилась також тематика і проблематика наукових студій, яка стосується народної архітектури українців. Саме тому опубліковані на шпальтах новітніх випусків «Записок НТШ» дослідження сучасних знавців традиційного житлово-господарського комплексу отримали високу оцінку в українських [34; 35] та зарубіжних народознавців [76; 77].

1. Бобик І. Бучацькі будівлі / Іван Бобик // Український Архів. — Нью-Йорк ; Лондон ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1972. — Т. XXVII: Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник. — С. 473—474.
2. Вовк Хв. Етнографічні особливості українського народу / Хв. Вовк // Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. — К., 1995. — С. 39—218.
3. Вовк Хв. Програма до збирання відомостей дотичних народної побутової техніки (Arts of life) // Матеріяли до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 1—22 (окрема пагінація).
4. Грабець В. Будівництво / Василь Грабець // Український Архів. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1967. — Т. XVIII: Василь Грабець. З бувальщини Нового Села коло Чесанова в Галичині. 1826—1944. — С. 30—33.
5. Данилюк А. Волинь: пам'ятки народної архітектури / А. Данилюк. — Луцьк, 2000. — 99 с.
6. Данилюк А. Господарські будівлі на Поліссі кінця XIX — початку XX століття / А. Данилюк // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1992. — Т. ССXXIII: Праці секції етнографії та фольклористики. — С. 105—114.
7. Данилюк А. Музеї просто неба і проблеми їх становлення в Україні / А. Данилюк // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 1995. — Т. ССXXX: Праці Секції етнографії та фольклористики. — С. 479—492.
8. Данилюк А. Музей в Шевченківському музеї: Нарис / А. Данилюк. — Львів, 1993. — 41 с.
9. Данилюк А. Народна архітектура Бойківщини / А. Данилюк. — Львів, 2004. — 167 с.
10. Данилюк А. Поклонися народному здочому: Етнографічні нариси про народну архітектуру України / А. Данилюк. — Львів, 1995. — 63 с.
11. Данилюк А. Релікти давнього будівництва: Пам'ятки народної архітектури Рівненського Полісся / А. Данилюк. — Рівне, 1995. — 79 с.
12. Данилюк А. Скарби народної архітектури Гуцульщини: етнографічний нарис / А. Данилюк. — Львів, 2000. — 135 с.
13. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку / А. Данилюк. — Тернопіль, 2006. — 103 с.
14. Данилюк А.Г. Українська хата / А. Данилюк. — К., 1991. — 110 с.
15. Данилюк А.Г. Традиційна архітектура регіонів України: Полісся / А. Данилюк. — Львів, 2001. — 146 с.
16. Данилюк А. Музей народної архітектури та побуту у Львові: путівник / А. Данилюк, Б. Рибак. — Львів, 1988. — 40 с.
17. Жуковський А. Будівництво / А. Жуковський // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні / репринтне відтворення видання 1955—1984 років. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 181—184.
18. Заглада Н. Із звіту етнографічної експедиції 1934 року / Ніна Заглада ; публікація, підготовка тексту, примітки, «Остання експедиція Ніни Заглади. Замість післямови» М. Глушка // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 2001. — Т. ССXLII: Праці Секції етнографії і фольклористики. — С. 443—505.
19. Зубрицький М. Будинки і майстри / Михайло Зубрицький // Житє і слово. — Львів, 1895. — Т. III. — Кн. I. — С. 71—75.
20. Зубрицький М. Годівля, купно і продаж овець у Мшанци Старосамбірського повіту / Михайло Зубрицький // Матеріяли до українсько-руської етнології. — Львів, 1905. — Т. VI. — С. 1—40.
21. Зубрицький М. Село Кіндратів (турецького пов[іту]) / Михайло Зубрицький // Житє і слово. — Львів, 1895. — Т. IV. — Кн. IV. — С. 104—112 ; Кн. V. — С. 216—230.
22. Зубрицький М. Селянські будинки в Мшанци, Старосамбірського повіта / Михайло Зубрицький // Матеріяли до української етнології. — Львів, 1909. — Т. XI. — Ч. 1. — С. 1—22.
23. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичаї, та народні перекази / Р.Ф. Кайндль ; пер. з нім. (за вид. 1894 р.) З.Ф. Пенюк ; післямова О.М. Масана. — Чернівці, 2000. — 207 с.
24. Колесса Ф. Людові вірування на Підгір'ю. В с. Ходовичах Стрийського повіту / Філарет Колесса // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 76—98.
25. Красовський І. Сільське будівництво / Іван Красовський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто,

1988. — Т. 206: Лемківщина. Земля — люди — історія — культура. — Т. II. — С. 58—79.
26. Лехман Т. Село Тернопільщини: побут і давні звичаї / Теодор Лехман // Український Архів. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1983. — Т. XXXV: Шляхами золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історично-мемуарний збірник. — Ч. III. — С. 314—332.
27. Лозовський М. Як будували лажени свої хати / Мирон Лозовський // Український Архів. — Торонто ; Нью-Йорк ; Париж ; Сідней, 1989. — Т. 51: Мирон Лозовський. Село Лази. Збірник історичних, археологічних, етнографічних нарисів та спогадів про село Лази на Ярославщині в Західній Україні. — С. 32—34.
28. Могильченко М. Будівля на Чернигівщині, Глухівського повіту у с. Полошках / М. Могильченко // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. I. — С. 79—95.
29. Мороз М. Етнографічна діяльність Раймунда Кайндля / Мирослав Мороз // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1992. — Т. ССХХІІІ: Праці секції етнографії та фольклористики. — С. 197—205.
30. Мороз М. Зв'язки Івана Франка з Австрійським народознавчим товариством. Маловідома рецензія на працю Володимира Шухевича «Гуцульщина» / Мирослав Мороз // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1992. — Т. ССХХІІІ: Праці секції етнографії та фольклористики. — С. 272—283.
31. Мушинка М. Будівництво / Микола Мушинка // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1988. — Т. 206: Лемківщина. Земля — люди — історія — культура. — Т. II. — С. 224—236.
32. Онищук А. Матеріали до гуцульської демонології. Записав в Зелениці, надвірнянського повіта, 1907—1908 [рр.] [...] народний учитель / А. Онищук // Матеріали до української етнології. — Львів, 1909. — Т. XI. — Ч. 2. — С. 1—139.
33. Онищук А. Останки первісної культури у Гуцулів (Записано в Зеленій, Надвірн[янського] пов[іту] / А. Онищук // Матеріали до української етнології. — Львів, 1912. — Т. XV. — С. 159—177.
34. Пазяк М. Нове видання Записок НТШ: Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Т. ССХХХ. Праці секції етнографії та фольклористики / М. Пазяк ; редактори Роман Кирчів, Олег Купчинський // Народна творчість та етнографія. — 1998. — № 2—3. — С. 133—136.
35. Пазяк М. Поновлення видання «Записок НТШ» у Львові / М. Пазяк // Народна творчість та етнографія. — 1993. — № 3. — С. 79—81.
36. Пастернак Я. Бувальщина за пів сотні літ / Ярослав Пастернак // Життя і знання. — 1938. — № 2 (125). — С. 51—53.
37. Петришин В. Побут Угніва / Володимир Петришин, Микола Петришин, Теодор Решетило // Український Архів. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1960. — Т. XVI: Угнів та Угнівщина. Історично-мемуарний збірник. — С. 212—237.
38. Програма до збирання відомостей про українсько-руський край і нарід[,] уложена членами наукового товариства імені Шевченка // Етнографічний збірник. — Львів, 1895. — Т. I. — С. 1—16 (окрема пагінація).
39. Радович Р. Особливості народного житла південно-західної частини Волині (Друга половина ХІХ — початок ХХ століття) / Роман Радович // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1992. — Т. ССХХІІІ: Праці секції етнографії та фольклористики. — С. 95—104.
40. Радович Р. Поліська стебка (За матеріалами правобережного Полісся) / Роман Радович // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 2001. — Т. ССХLІІ: Праці секції етнографії і фольклористики. — С. 203—229.
41. Радович Р. Поліський льох і питання реконструкції землянкового та напівземлянкового житла / Роман Радович // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 2010. — Т. ССLІХ: Праці Секції етнографії і фольклористики. — С. 33—56.
42. Радович Р. Поліський «ток» / Роман Радович // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2008. — Вип. 43. — С. 184—216.
43. Радович Р. Релікти архаїчного поліського житла / Роман Радович // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів, 1999. — Вип. 2: Овручина. 1995. — С. 87—98.
44. Радович Р. Розвиток поліського житла: проблема генезису стелі / Роман Радович // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2008. — Вип. 43. — С. 88—133.
45. Радович Р. Тимчасове житло поліщуків / Роман Радович // Народознавчі зошити. — 2006. — № 3—4. — С. 481—492.
46. Радович Р. Тимчасове житло українців / Роман Радович // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2005. — Вип. 39—40. — С. 486—526.
47. Радович Р. Традиційне сільське житло на Опіллі другої половини ХІХ — початку ХХ століть / Роман Радович // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 1995. — Т. ССХХХ: Праці Секції етнографії та фольклористики. — С. 79—106.
48. Радович Р. Стеля та сволок у традиційному будівництві поліщуків (Конструктивно-технологічний та обрядовий аспекти) / Роман Радович, Роман Сілецький // Народознавчі зошити. — 1996. — № 2. — С. 78—92.
49. Р. М. Будівельні матеріали / Р. М. // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні / репринтне відтворення видання 1955—1984 років. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 181.

50. *Сілецький Р.* Вибір будівельного матеріалу в українців (заборони, прикмети, звичаї, повір'я) / Роман Сілецький // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2002. — Вип. 37. — Ч. 1. — С. 525—541.
51. *Сілецький Р.* Вибір «чистого» місця для будівництва в українців (повір'я, прикмети, заборони) / Роман Сілецький // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 2010. — Т. ССLIX: Праці Секції етнографії і фольклористики. — С. 7—32.
52. *Сілецький Р.* «Входчини» (новосільні звичаї, обряди та повір'я) / Роман Сілецький // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів, 1999. — Вип. 2: Овруччина. 1995. — С. 117—124.
53. *Сілецький Р.* «Закладщина» хати на Поліссі: Обрядово-звичаєвий аспект / Роман Сілецький // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів, 1997. — Вип. 1: Київське Полісся. 1994. — С. 83—96.
54. *Сілецький Р.* Майстер-будівельник у звичаях та повір'ях українців / Роман Сілецький // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Вип. 38. — Львів, 2003. — С. 523—542.
55. *Сілецький Р.* Обрядове будівельне деревце («вільде») на Поліссі / Роман Сілецький // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2008. — Вип. 43. — С. 382—420.
56. *Сілецький Р.* Опалювальні пристрої народного житла Середнього Полісся: конструктивно-функціональні та світоглядні аспекти / Роман Сілецький // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2008. — Вип. 43. — С. 134—183.
57. *Сілецький Р.* Проблема типології опалювальних пристроїв стародавнього житла в Україні (конструктивно-функціональні особливості печі) / Роман Сілецький // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 2001. — Т. ССXLII: Праці Секції етнографії і фольклористики. — С. 230—247.
58. *Сілецький Р.* Традиційна будівельна обрядовість українців: монографія / Роман Сілецький. — Львів, 2011. — 426 с.
59. *Січинський В.* Архітектура / В. Січинський // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні / репринтне відтворення видання 1955—1984 років. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 71—72.
60. *Січинський В.* Будівництво міста Потилича: Реферат читаний в Історичній секції Наукового товариства ім. Шевченка у Львові / Володимир Січинський. — Львів, 1928. — 30 с.
61. *Січинський В.* Українська хата в околицях Львова: Реферат читаний на зібранні Українського наукового товариства в Празі / Володимир Січинський. — Львів, 1924. — 22 с.
62. *Січинський В.* Українське дерев'яне будівництво і різьба / Володимир Січинський. — Львів, 1936. — 34 с.
63. *Таранушенко С.* Давнє поліське житло / С. Таранушенко // Народна творчість та етнографія. — 1969. — № 1. — С. 8—23.
64. *Таранушенко С.* Житло на Слобожанщині / Стефан Таранушенко; післямова В. Пущка // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 1995. — Т. ССXXX: Праці Секції етнографії та фольклористики. — С. 33—78.
65. *Таранушенко С.* Клуни українського Полісся / С. Таранушенко // Народна творчість та етнографія. — 1968. — № 3. — С. 60—64.
66. *Твердовський О.* Нагуєвичі — село Івана Франка / Омелян Твердовський // Український Архів. — Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1973. — Т. XXV: Дрогобиччина — земля Івана Франка. — [Ч. 1]. — С. 328—341.
67. *Франко І.* Етнографічна експедиція на Бойківщину / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. — К., 1982. — Т. 36: Літературно-критичні праці (1905—1906). — С. 68—99.
68. *Франко І.* Людові вірування на Підгір'ю / Іван Франко // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. V. — С. 160—218.
69. *Франко І.* Моя вітцівська хата / Іван Франко // Матеріали до української етнології. — Львів, 1918. — Т. XVIII. — С. 1—4.
70. *Франко І.* Під оборогом / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. — К., 1979. — Т. 22: Повісті та оповідання (1904—1913). — С. 35—52.
71. *Шухевич В.* Гуцульщина. [Т. I. Ч. 1] / Володимир Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1899. — Т. II. — С. 1—144.
72. *Шухевич В.* Гуцульщина. [Т. I]. Ч. 2 / Володимир Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1901. — Т. IV. — С. 145—318.
73. *Kaindl R.F.* Bei den Huzulen im Pruththal: Ein Beitrag zur Hausforschung in Österreich / R.F. Kaindl // Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. — 1897. — Bd. XXVII. — S. 210—223.
74. *Kaindl R. F.* Haus und Hof bei den Huzulen: Ein Beitrag zur Hausforschung in Österreich / R.F. Kaindl // Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. — 1896. — Bd. XXVI. — S. 147—185.
75. *Kaindl R. F.* Haus und Hof bei den Rusnaken. Mit einer Einleitung über den Namen der Rusnaken / R.F. Kaindl // Globus: Illustrierte Zeitschrift für Länder- und Völkerkunde. — 1897. — Bd. LXXI. — Nr. 9. — 10 s. (Sonder-Abdruck).
76. *Kasian I.M.* Etnograficzno-folklorystyczny tom «Zapisek Towarzystwa Naukowego imeni Szewczenki», 1997: 230 / I.M. Kasian // Literatura Ludowa. — 1998. — № 3. — С. 59—63.
77. *Pietraszek E.* Zapisky Naukowego Towarzystwa imeni Szewczenka, tom 230, Praci Sekcji Etnografii ta Folklorystyky, Lwiw, 1995 / E. Pietraszek // Lud. — 1997. — Т. 81. — С. 288—291.

Mykhailo Hlushko

ON RESEARCH-WORKS
IN TRADITIONAL CONSTRUCTIONS
AT THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
(late XIX and early XX cc.)

The article deals with studies in Ukrainians' traditional dwelled and household complexes of constructions by active members of Lviv Shevchenko Scientific Society through the late XIX and early XXI cc. Under analysis have been put general results of research by authoritative experts in national construction, as Volodymyr Shukhevych, Mykhailo Zubrytskyi, Ivan Franko, Volodymyr Sichynskyi, Raimund Friedrich Kaindl, Roman Radovych, Roman Siletskyi, Arkhup Danyluk and other scholars.

Keywords: ethnology, people's construction, late XIX and early of XXI cc., Lviv Shevchenko Scientific Society.

Михайло Глушко

ИССЛЕДОВАНИЯ ТРАДИЦИОННОГО
СТРОИТЕЛЬСТВА В НАУЧНОМ ОБЩЕСТВЕ
ИМЕНИ ШЕВЧЕНКО
(конец XIX — начало XXI в.)

В статье речь идет об исследованиях традиционного жилищно-хозяйственного комплекса украинцев активными членами Научного общества им. Шевченко во Львове в конце XIX — начале XXI вв. Анализируются научные достижения таких исследователей народного строительства, как Владимир Шухевич, Михаил Зубрицкий, Иван Франко, Владимир Сичинский, Раймунд Фридрих Кайндль, Роман Радович, Роман Силецкий, Архип Данилюк и др.

Ключевые слова: этнология, народное строительство, конец XIX — начало XXI в., Научное общество им. Шевченко во Львове.